

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ МІСТОБУДУВАННЯ

LEGAL REGULATION LEISURE ACTIVITIES IN CITY PLANNING

Резніченко В.О.,

*здобувач кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій*

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті автором розглянуто систему нормативно-правових актів, якими регламентується дозвільна діяльність у сфері містобудування. Обґрунтовано необхідність прийняття Містобудівного кодексу України та наголошено на запровадженні містобудівельного права, яке має власну джерельну базу, а це у свою чергу є додатковим аргументом для можливості віднесення його до окремої підгалузі адміністративного права України.

Ключові слова: правове регулювання, дозвільна діяльність, документ дозвільного характеру, містобудування, містобудівельна діяльність.

В статье автором рассмотрена система нормативно-правовых актов, которыми регламентируется разрешительная деятельность в сфере градостроительства. Обоснована необходимость принятия Градостроительного кодекса Украины и отмечено введение градостроительного права, имеющего собственную базу источников, а это в свою очередь является дополнительным аргументом для возможности отнесения его к отдельной подотрасли административного права Украины.

Ключові слова: правовое регулирование, разрешительная деятельность, документ разрешительного характера, градостроительство, градостроительная деятельность.

In this article the author considered the system of legal acts, regulating the licensing activities in the field of urban development. The necessity of the adoption of the Town Planning Code of Ukraine and emphasizes the implementation of city construction law which has its source base, which in turn is an additional argument for the possibility of attributing it to a particular sub-sector administrative law Ukraine.

Key words: regulation, licensing activity, permits, urban planning, city building activity.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення постає необхідним удосконалення законодавчого регулювання відносин, які виникають у процесі дозвільної діяльності у сфері містобудування, що забезпечило б подальший розвиток будівельної та суміжних галузей економіки. Тому існуючий порядок правового регулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування має здійснюватись виважено та збалансовано, урахувати інтереси як забудовників, так і громадян, територіальних громад та держави, адже результати й наслідки будівельної діяльності мають безумовний вплив на життєдіяльність громадян, відповідної територіальної громади та суспільства в цілому.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Останнім часом пильно приділяється увага дослідженню проблем правового регулювання у сфері містобудування, у тому числі з питань дозвільної діяльності в зазначеній сфері, серед них слід назвати праці О.М. Бутаєвої [1; 2], В.Р. Вершиніна [3], І.О. Ізарової [4; 5], І.М. Миронець [6], К. Черкашиної [7], Д.В. Шинкевича [8] тощо.

Основна мета статі полягає в тому, щоб дослідити правове регулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування та виокремити певні шляхи щодо вдосконалення законодавства в зазначеній сфері.

Основний матеріал. На виключно правовому регулюванні дозвільної діяльності у сфері містобудування наголошує сучасне розуміння доктрини адміністративного права, згідно якій характеристику адміністративного права відтворює термін «публіч-

но-сервісна», тобто «обслуговуюча» спрямованість. Це означає, що людина має бачити в адміністративному праві чи не основну гарантію забезпечення в публічно-правовій сфері максимально ефективної реалізації своїх прав й інтересів, а також їх дієвого захисту від порушень [9, с. 1–5].

Дослідження проблеми визначення змісту правового регулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування обумовлює потребу звернення до загального поняття «правове регулювання», а тому – і до аналізу наукових здобутків з теорії права. Здійснення такого поглибленого аналізу обумовлене, насамперед, тим, що в теорії адміністративного права набуло розвитку змістовне наповнення таких категорій як «державне управління», «державне регулювання», а також вивчаються окремі елементи механізму адміністративно-правового регулювання – адміністративно-правові норми та адміністративно-правові відносини [10; 11; 12; 13].

Існує декілька наукових підходів щодо розуміння категорії «правове регулювання». Так, у широкому розумінні правове регулювання являє собою юридичний вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою права і всієї сукупності правових засобів [14, с. 5]. Правове регулювання здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, які реально виражають саму матерію позитивного права як нормативного інституційного утворення – регулятора. Крім того, воно здійснюється за допомогою особливого «інструментарію» – механізму, призначеного юридично гарантувати досягнення цілей, які ставив

законодавець, видаючи або санкціонуючи юридичні норми, у межах певних типів, «моделей» юридично-го впливу [15, с. 348].

Логічним продовженням вказаного змісту категорії «правове регулювання» є її розуміння як конкретної діяльності нормотворчих та правозастосовчих органів. З цього приводу В. Лазарев зазначає, що правовим регулюванням є: 1) специфічна діяльність держави (нормотворчих органів), пов'язана з опрацюванням юридичних настанов і визначенням юридичних засобів забезпечення їх діяльності; 2) діяльність безпосередніх учасників суспільних відносин, направлена на пошук й застосування засобів юридичного регулювання для узгодження своєї поведінки з правом (його принципами, цілями, призначенням) [16, с. 145–146]. Вбачається, що таке розуміння змісту категорії «правове регулювання» обумовлене використанням методологічних прийомів і методів пізнання, притаманних науковому пошуку з проблем управління.

Інші дослідники визначають правове регулювання як певне упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону і розвиток, що здійснюється державою за допомогою права і сукупності правових засобів [17, с. 488]. Цій науковій позиції не протирічить розуміння правового регулювання як процесу дії за допомогою правових норм та інших юридичних засобів на поведінку людей, яке здійснюється з метою упорядкування, охорони та розвитку суспільних відносин [18, с. 404]. Спільним для усіх цих визначень є те, що правове регулювання розуміють як упорядковуючий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою юридичних засобів.

У зв'язку з цим слід констатувати, що сучасний етап розвитку містобудівельного законодавства характеризується проведенням адміністративної реформи державних органів виконавчої влади, відповідними змінами законодавства спрямованих на інтеграцію держави в європейську економічну систему, становлення та розвиток ринкових інфраструктур на території України.

У зв'язку з цим окремою специфікою у сфері містобудування має дозвільна діяльність, оскільки захист державного, суспільного та приватного інтересу в досліджуваній сфері здійснюється завдяки реалізації державою дозвільної політики. Основні напрямки дозвільної діяльності у сфері містобудування – ліцензування, сертифікація та стандартизація будівельної продукції та діяльності.

У зв'язку з цим слід вказати позицію В.І. Сіверіна, який наголошує, що правове регулювання відносин у сфері надання дозвільних послуг в Україні потребує вдосконалення з метою забезпечення його відповідності чинному законодавству. Зазначене стоїть наступних ключових питань: 1) необхідності звуження кола органів, посадових осіб, уповноважених надавати дозвільні послуги; 2) наближення правового режиму оплати за надання дозвільних послуг до вимог ч. 1 ст. 4 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» в части-

ні встановлення платності або безоплатності видачі документа дозвільного характеру; строку прийняття рішення про видачу або відмову в погодженні документа дозвільного характеру; вичерпний перелік підстав для відмови у видачі та анулювання документа дозвільного характеру; 3) мінімізації кількості документів на законодавчому та регуляторному рівні, що надасть можливість уникнути протиріч та дублювання, спростить їх використання та контроль, що у свою чергу зробить адміністративну процедуру з надання дозвільних послуг відкритою для громадськості; 4) вдосконалення правового регулювання відповідальності суб'єктів надання дозвільних послуг [19, с. 51].

Тому вважаємо, що правове регулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування повинно бути зорієнтовано на забезпечення належного стану захищеності життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави. Основним завданням перед суб'єктом публічної адміністрації (Держархбудінспекцією України) повинно стояти завдання удосконалення правового регулювання надання дозвільних послуг з метою збереження та раціонального використання об'єктів дозвільної системи.

В цілому систему нормативно-правових актів, якими регламентується дозвільна діяльність у сфері містобудування, слід викласти в наступному порядку:

1. Міжнародні угоди (договори) України та міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, які відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства. Закріплення цього положення в Конституції України, на нашу думку, свідчить про те, що Україна визнала та враховує у своїй правотворчій та правозахисній діяльності принцип пріоритету міжнародного права над національним (наприклад, Директива № 89/106/ЄЕС Ради ЄС від 21.12.1988 № 89/106/ЄЕС про зближення законодавчих, нормативних і адміністративних положень держав-членів ЄС щодо будівельних матеріалів та інші). Подібний крок є абсолютно виваженим та доцільним з будь-яких позицій, оскільки вирішення усіх тих світових проблем, які сьогодні мають місце, є просто неможливим без тісного міждержавного співробітництва [20, с. 72].

2. Визначальне місце в системі правового регулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування посідає Конституція України, яка є основним законом громадянського суспільства і держави, що має найвищу юридичну силу, через який затверджується основи суспільного і державного ладу і механізми їх дії, спрямовані на зміцнення держави і забезпечення прав і свобод громадян [21, с. 326]. Звернення до ст. 47 Конституції України надає можливість констатувати закріплене право громадянина в досліджуваній сфері, що кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду [22].

3) Кодекси:

– Земельний кодекс України регламентує питання землекористування у сфері містобудування;

– Цивільний кодекс України встановлює норми про право власності та оренди на землю та об'єкти будівництва, інтелектуальні досягнення у сфері архітектури та інше;

– Водний кодекс України та Лісовий кодекс України врегульовують правовідносини у сфері охорони навколишнього середовища.

Оскільки містобудівне законодавство формувалось пізніше, ніж тісно пов'язані з ним земельне законодавство та законодавство про охорону навколишнього природного середовища, виникло питання щодо узгодження окремих положень зазначених галузей законодавства, передусім у зв'язку зі швидким розвитком міст, а також відносин власності у сфері житлового та інших видів будівництва.

Одним з недоліків законодавства у сфері містобудування, як зазначає І.М. Миронець, є те, що воно складається з підзаконних нормативно-правових актів, у той час, як законами регулюються порівняно незначна частина відносин, що виникають під час містобудівної діяльності. У межах своєї праці І.М. Миронець наголошує на тому, що прийняття Містобудівельного кодексу України є позитивним кроком на шляху до становлення правової держави, що дозволить уникнути колізій законодавства та полегшити правозастосування у сфері містобудування [6, с. 44–45, 48].

І.О. Ізарова наголошує, що у світі зберігається тенденція створення або консолідації існуючих нормативно-правових актів в єдиний кодифікований акт, який регулює сферу містобудування. Це у свою чергу зумовлює необхідність прийняття Містобудівельного кодексу України. Прийняття кодифікованого акту – основного законодавчого акту у сфері містобудування – дасть змогу систематизувати та уніфікувати існуючі норми, що регулюють відносини у сфері містобудування [5, с. 359–360].

Враховуючи викладене, слід констатувати, що законодавець робив спроби прийняти Містобудівельний кодекс України, який би установлював загальні правові та організаційні засади провадження містобудівної діяльності в Україні, був би спрямований на створення та підтримку повноцінного середовища життєдіяльності людини і на узгодження державних, громадських і приватних інтересів під час планування та забудови територій [23; 24].

Вважаємо дуже слушним у проекті Містобудівельного кодексу України закріплення в главі 17 [24] документів дозвільного характеру. Але аналіз глави дає можливість стверджувати, що питання ліцензування діяльності у сфері будівництва, містобудування та архітектури мають регулюватися безпосередньо законом, а не підзаконним нормативно-правовим актом, як це планується визначити в ст. 138. У зв'язку з цим необхідно доповнити проект детальним порядком ліцензування господарської діяльності у вказаних сферах, зокрема: визначенням документів, що подаються органу ліцензування для одержання ліцензії; порядку прийняття рішень про видачу або відмову у видачі ліцензії; визначенням відомостей, які містить ліцензія; порядку видачі лі-

цензії, у тому числі визначення розміру плати за це; порядку та підстав анулювання ліцензії тощо.

Питання сертифікації окремих видів робіт у сфері будівництва (ст. 139) має бути узгоджена з відповідними положеннями законодавства про сертифікацію, зокрема з Законом України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності».

У той же час питання проведення сертифікації фахівців у відповідній сфері (підпункт «б» п. 3 ч. 1 ст. 20) має бути розглянуті детальніше. Крім цього, якщо така сертифікація матиме юридичне значення, то її, мають проводити не саморегулювні організації, а відповідні державні органи.

Крім того, потребує уточнення в ч. 5 ст. 82 те, що порядок видачі дозволу на розміщення тимчасових споруд для здійснення підприємницької діяльності регулюються Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Ст. 102 та 103 проекту [24] пропонується визначити порядок надання дозволів на виконання підготовчих та будівельних робіт. Вважаємо, що зазначений порядок повинен відповідати єдиним вимогам та принципам організаційної єдності видачі документів дозвільного характеру як центральними органами виконавчої влади, так і місцевими дозвільними органами відповідно до Закону «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

Ч. 4 ст. 103 проекту пропонується надавати дозволи на виконання будівельних робіт іноземним юридичним особам лише у випадку залучення громадян та юридичних осіб України до виконання будівельно-монтажних робіт обсягом не менш як 90% їх загального обсягу, а також використання не менш як 50% вітчизняних виробів та матеріалів. Проте, вказана вимога далеко не завжди може бути реалізована на практиці. Крім цього, слід врахувати, що вказані вимоги мають дотримуватися в ході будівництва, а не при отриманні дозволу на будівництво.

В цілому постає необхідним прийняття якнайшвидше Містобудівного кодексу України, що створить сприятливі умови для подальшого розвитку містобудівної діяльності, залучення інвесторів та населення до процесу розвитку населених пунктів, упорядкування розвитку територій відповідно до рішень містобудівної документації, встановлення провідного значення містобудівної документації та місцевих правил у врегулюванні розвитку населених пунктів і територій, підвищення рівня гарантій для інестицій в будівництво за рахунок прийняття принципів рішень на початкових етапах розміщення будівництва об'єктів.

4. Закони України: «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про основи містобудування», «Про планування і забудову територій», «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про охорону культурної спадщини», «Про генеральну схему планування території України», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності»,

якими врегульовується широке коло питань у сфері містобудування.

Варто відмітити позицію К. Черкашиної, яка свідчить: із прийняттям Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» та нормативно-правових актів на його основі в Україні розпочалося реформування відносин у сфері містобудування. Наслідком реформ стало полегшення отримання та скорочення дозвільних процедур, унаслідок чого в Україні спостерігається зростання активності на ринку будівництва. Однак нововведення потягли за собою і певне зростання правопорушень, практичні проблеми під час реалізації деяких норм, насамперед щодо накладення штрафів [7, с. 41]. У свою чергу К. Черкашина наголошує на тому, що чинним законодавством не визначений статус декларації про початок будівельних робіт, про готовність об'єкта до експлуатації як документа дозвільного характеру.

Дійсно, за умов, визначених Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», існує можливість набуття права на здійснення певної діяльності на підставі декларації без отримання документа дозвільного характеру, бо адже декларація за своєю сутністю не є документом дозвільного характеру.

Нами в попередніх працях обґрунтовується, що декларація не є підставою звернення до адміністративного суду про оскарження дій Держархбудінспекції України. Тому запропоновано внести відповідні зміни до Закону України від 17.02.2011 № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності» та постанови Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 № 461 «Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів», в яких чітко закріпити положення, що дії органу державного архітектурно-будівельного контролю щодо реєстрації декларації оформлюються відповідним наказом, що в подальшому є підставою для оскарження до адміністративного суду, оскільки зазначені правовідносини є публічно-правовими, а справи зі спорів, що виникають між суб'єктами цих відносин, є адміністративними.

5) Варто вказати на стратегічні нормативні акти, які регулюють дозвільну діяльність у сфері містобудування, які були ухвалені, зокрема, Президентом України. У цьому випадку йдеться мова про Укази Президента України: від 12.05.2011 № 580/2011 «Про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України»; від 08.04.2011 № 439/2011 «Про Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України»; від 08.11.2007 № 1077/2007 «Про заходи щодо будівництва доступного житла в Україні та поліпшення забезпечення громадян житлом»; від 03.03.2006 № 185/2006 «Про заходи щодо вдосконалення державного регулювання у сфері будівництва житла та стабілізації ситуації на первинному ринку житла».

Детальний аналіз названих Указів Президента України дозволяє дійти висновку про їх безумовне значення для правового регулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування.

6) Активним суб'єктом правотворчої діяльності у сфері, що нами досліджується, є також Кабінет

Міністрів України. Проведений аналіз доводить, що протягом останніх років урядом України було прийнято низку нормативних актів з питань врегулювання дозвільної діяльності у сфері містобудування, зокрема постанови Кабінету Міністрів України від 09.07.2014 № 294 «Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України», від 06.04.95 № 244 «Порядок накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», від 05.12.2007 № 1396 «Порядок ліцензування господарської діяльності, пов'язаної із створенням об'єктів архітектури», від 13.04.2011 № 466 «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт», від 23.05.2011 № 554 «Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури», від 25.05.2011 № 548 «Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації», від 25.05.2011 № 555 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань щодо врахування громадських інтересів під час розроблення проектів містобудівної документації на місцевому рівні» тощо.

В той же час спостерігаємо, що діє два нормативних акти, які регламентують діяльність Державної архітектурно-будівельної інспекції України. Це Указ Президента України від 08.04.2011 № 439/2011 «Про Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України» та постанова Кабінету Міністрів України від 09.07.2014 № 294 «Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України», що у свою чергу вносить деяку плутанину. Останній нормативний акт (постанова Кабінету Міністрів України від 09.07.2014 № 294) був прийнятий на виконання Закону України від 21.02.2014 № 742-VII «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» [25], яким було внесено доповнення пунктами 9-1 і 9-2 ст. 116 Конституції України такого змісту:

«Кабінет Міністрів України:

9-1) утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;

9-2) призначає на посади та звільняє з посад за поданням прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України».

У зв'язку з цим вважаємо: є необхідним прийняти Указ Президента про скасування відповідного акту Президента України у відповідності до вимог ст. 106 Конституції України.

Отже, ефективні правові норми, які є засобом соціального регулювання, у разі їх успішної реалізації дають соціально-корисні результати – зміцнення законності та правопорядку, дисципліни в органах влади, сприяють зниженню рівня правопорушень, створюють простий і доступний для всіх механізм реалізації прав і законних інтересів громадян та інших суб'єктів права. Виконання цієї важливої для держави мети можливе тільки в тому випадку, якщо

нормативно-правовий акт створений згідно з вимогами юридичної техніки, враховує як вітчизняний, так і зарубіжний правотворчий досвід, і рівень правового регулювання відповідає рівню економічного і соціально-культурного розвитку суспільства, законодавчі та інші акти засновані на правових традиціях, враховують історичні, соціальні та інші закономірності, що склалися у сфері містобудування [2, с. 52].

Висновки. У цілому можна зробити висновок, що в Україні діє велика кількість несистематизованих нормативних актів, які містять норми права, що регулюють суспільні відносини щодо дозвільної діяльності у сфері містобудування. Це положення Конституції України, міжнародні договори, зако-

ни України, а також підзаконні нормативні акти. Викладене доволі яскраво демонструє щодо існування містобудівельного права, яке має власну джерельну базу, а це у свою чергу є додатковим аргументом для можливості віднесення його до окремої підгалузі адміністративного права України.

Таким чином, правове регулюванням дозвільної діяльності у сфері містобудування здійснюється шляхом запровадження і реалізації загальнообов'язкових правил, тобто приписів правових та техніко-юридичних норм, які встановлюються й охороняються державою для закріплення і регулювання відносин, що виникають і розвиваються в процесі здійснення дозвільної діяльності у сфері містобудування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутаева Е.М. Формы государственного регулирования градостроительной деятельности / Е.М. Бутаева // «Черные дыры» в Российском законодательстве. – 2009. – № 5. – С. 45–49.
2. Бутаева Е.М. Система законодательства, регулирующего правоотношения в сферы градостроительства: принципы, структура, проблемы и тенденции развития / Е.М. Бутаева // Современное право. – 2009. – № 5. – С. 49–53.
3. Вершинин В.Р. Проблемы совершенствования государственного контроля в сфере градостроительной деятельности в условиях административной реформы / В.Р. Вершинин // Государство и право. – 2007. – № 7. – С. 101–107.
4. Ізарова І.О. Містобудівельне право як галузь права / І. Ізарова // Право України. – 2011. – № 7. – С. 229–234.
5. Ізарова І.О. До питання кодифікації законодавства в сфері містобудування / І.О. Ізарова // Держава і право : збірник наук. пр. – 2010. – Вип. 47. – С. 354–360.
6. Миронець І.М. До питання кодифікації будівельного законодавства / І.М. Миронець // Адвокат. – 2010. – №. 3. – С. 44–48.
7. Черкашина К. Проблеми реформування містобудівного законодавства України / К. Черкашина // Підприємство, господарство і право. – 2014. – № 1. – С. 38–41
8. Шинкевич Д.В. Система региональных нормативных правовых актов в области градостроительной деятельности / Д.В. Шинкевич // Российская юстиция. – 2012. – № 11. – С. 10–14.
9. Авер'янов В. Становлення нової доктрини українського адміністративного права / В. Авер'янов // Юридичний вісник України. – 14–20 липня 2007. – № 28. – С. 1–5.
10. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] у 2 т. / за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юрид. думка, 2007. – Т. 1 : Загальна частина. – 592 с.
11. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / [Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
12. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
13. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини : [монографія] / О.І. Харитонов. – О. : Юрид. літ-ра, 2004. – 328 с.
14. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1966. – 187 с.
15. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – 712 с.
16. Лазарев Б.М. компетенция органов управления / Б.М. Лазарев. – М. : Юрид. лит., 1972. – 280 с.
17. Общая теория права и государства : [учебник] / под ред. В.В. Лазарева. – М. : Юрист, 2000. – 520 с.
18. Загальна теорія держави і права : [підручник] / за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.
19. Сіверін В.І. Адміністративно-правові засади надання дозвільних послуг суб'єктами публічної адміністрації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.І. Сіверін. – Х., 2010. – 215 с.
20. Петров Є.В. Феноменологія адміністративно-господарського права : [монографія] / Є.В. Петров. – Х. : Діа плюс, 2012. – 392 с.
21. Скакун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2000. – 704 с.
22. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/254>.
23. Проект Містобудівного кодексу України від 29.09.2009 № 5181 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=36234&pf35401=150105>.
24. Проект Містобудівного кодексу України від 18.05.2010 № 6400 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=37713&pf35401=164405>.
25. Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21.02.2014 № 742–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/742-18>.